

RECONFIGURAREA MODELELOR DE DEZVOLTARE ALE ȚĂRILOR BRICS ÎN CONTEXTUL CRIZEI FINANCIARE ȘI ECONOMICE MONDIALE¹

DR. IULIA MONICA OEHLER-ȘINCAI

Abstract

In the present paper, our main objective is to bring to the forefront two notable processes, as a result of the world financial and economic crisis. On the one side, we underline the increasing role of the emerging countries (especially that of China, Brazil, Russia and India) in the world economy and, on the other side, we underscore the remodelling of the patterns of economic growth and development in the case of the BRICS countries.

The Russian Federation, Brazil and South Africa rapidly eased out of the recession in 2009, while China and India continued to record robust growth rates. Nevertheless, in 2012, one can remark the precipitate slowdown of the GDP growth in all the five analysed economies. This demonstrates that the emerging economies were not able to “decouple” from the world economy and, on the contrary, they were deeply affected by the adverse economic situation in the USA and the EU (especially the Euro Zone). At the same time, China’s economic slowdown negatively influences Brazil, Russia, India and South Africa, as China represents the largest trading partner for them, after the EU.

At the same time, one should not ignore the actual weaknesses of these economies. For instance, inflation represents a “common vulnerability” of the BRICS. In this situation, the selection of the most viable instrument of monetary policy represents a veritable challenge for the authorities in these countries, as the economic growth should be stimulated but, at the same time, inflation has to be tempered. Besides, unemployment rate in South Africa is already at high levels. The fiscal deficit, as a percentage of GDP is excessive in India and South Africa and the public debt to GDP ratio is extremely high in India and Brazil.

During the world financial and economic crisis, the authorities and companies, both public and private, concentrated their attention more and more on the internal markets, with a high absorption capacity. Without giving up exports and FDI as engines of economic growth, the administrative bodies at macro and microeconomic levels understood that the internal demand represents a complementary source of growth.

In contrast with the most developed countries, which intensely resorted to austerity measures, the BRICS were able to adopt stimulus measures. Such Keynesian moves were possible, as the emerging countries entered the global crisis with strong macroeconomic and financial positions. As a matter of fact, the world financial and economic crisis erupted in a moment

¹ Prezentul articol reprezintă o sinteză a contribuției autoarei la studiul: **„Modificări structurale în economia mondială ca efect al crizei financiare și economice. Analiza modelelor de dezvoltare economică a statelor lumii prin prisma rezistenței față de situațiile de criză”**, coordonator Dr. Simona Poladian, Academia Română, INCE, IEM, Noiembrie 2012.

considered by the international experts as the “most prosperous” for these countries. The general measures adopted in order to stimulate the economy in the field of fiscal policy and monetary policy were combined with specific, sectoral ones. Such measures managed even to attenuate the negative effects of the global crisis at social level. Infrastructure development through public investment projects is used by the BRICS governments as one of the principal means to stimulate economic growth and jobs creation.

Our paper concludes that, for the BRICS countries, the classical engines for economic growth like exports and inward FDI are complemented by additional growth engines: internal demand (spurred by the high level of remittances from abroad), the outward FDI, innovation and infrastructure development.

Key words: Economic growth, development, emerging economies, BRICS, world financial and economic crisis, trade, FDI, innovation, migration, remittances.

JEL Classification: E02, E44, F10, F15, F21, F62, F63, G01, G15, G18, H12, O57.

Introducere

Recenta criză financiară și economică mondială, ale cărei „replici” continuă să se resimtă și în prezent, a adus în prim-plan un proces fără precedent la nivel internațional: mutarea treptată, dar fermă, a centrului de greutate dinspre țările dezvoltate către economiile emergente. Din rândul acestora, Brazilia, Rusia, India și China (BRIC) constituie plutonul liderilor. Acronimul BRIC a apărut în 2001 (O’Neill, 2001) gruparea a dobândit caracter oficial în 2009, iar Africa de Sud („S”) a fost invitată să se alăture „celor patru mari” în 2010, din rațiuni legate de „goana după resurse” a Chinei.

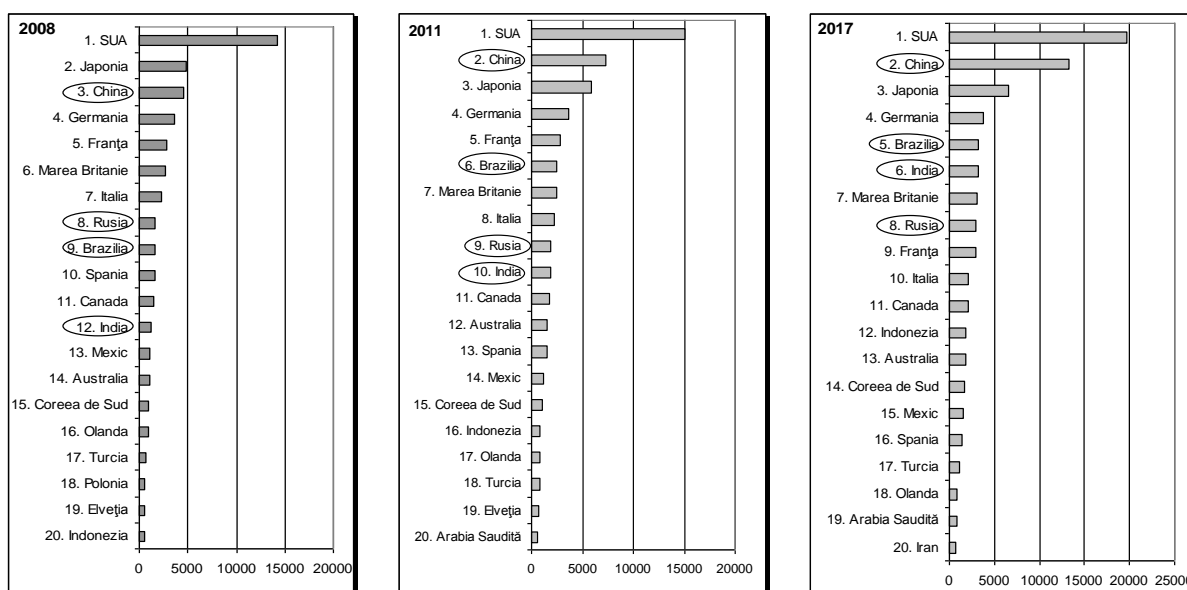
La nivel internațional, unul dintre obiectivele majore ale grupării este acela al reformei organizațiilor internaționale, astfel încât țările emergente și în dezvoltare să fie mai bine reprezentate, iar toate țările lumii să beneficieze de oportunitățile din plan mondial și să fie protejate în egală măsură de amenințările globale. Un alt obiectiv este acela al coordonării politicilor macroeconomice la nivel internațional, astfel încât să se asigure o creștere economică robustă, durabilă și echitabilă. Totodată, țările BRICS (în special China) aspiră la o utilizare pe scară largă a monedelor lor în afara granițelor naționale. Nu în ultimul rând, ele doresc să își intensifice cooperarea în domenii diverse, fără a neglija, însă, relațiile de cooperare cu economiile dezvoltate, „cheia implementării strategiilor naționale pentru modernizare și inovare” (Oehler-Șincai, 2012a & 2012b, p. 12 și p. 23).

În 2011, în timp ce Zona euro se confrunta cu criza datoriilor suverane, China a rămas în continuare pe locul al doilea în ierarhia țărilor lumii ținând cont de PIB exprimat în dolari, în prețuri curente (poziție „câștigată” în 2010, prin surclasarea Japoniei), Brazilia a fost a șasea (devansând Marea Britanie), Rusia a noua (depășind India și Canada), India a zecea, iar Republica Africa de Sud a 29-a. Mai trebuie menționat și faptul că, în 2010, China a devenit principalul producător de bunuri la nivel mondial, punând capăt ciclului „supremației” SUA de aproximativ 115 ani. De altfel, China mai jucase rolul de „atelier al lumii” în perioada 500-1700, alături de India și singură între anii 1700 și 1850. Mai mult decât atât, China intenționează să devină o națiune orientată spre inovare până în 2020 și lider mondial în știință și tehnologie până în 2050.

Experții FMI apreciază că, în 2016, China va devansa SUA în termeni de PIB calculat la paritatea puterii de cumpărare. Aceiași experți, făcând referire la ierarhia țărilor lumii ținând cont de PIB în prețuri curente, indică la nivelul anului

2017 pe locul doi China, pe locul cinci Brazilia (poziție pe care cea mai mare economie latino-americană va urca din 2014),² urmată imediat de India, pe locul opt Rusia, iar Republica Africa de Sud pe locul 29 – în continuare în urma unor economii emergente precum: Indonezia (locul 12 – o ascensiune spectaculoasă), Coreea de Sud (locul 14), Mexic (locul 15) sau Turcia (locul 17).

Graficul 1: China, Brazilia, India și Rusia în ierarhia țărilor lumii în funcție de PIB, 2008, 2011 și 2017, în prețuri curente, în miliarde dolari

Notă: Datele pentru 2017 reprezintă prognoze.

Sursa: Grafic elaborat de autor, pe baza datelor FMI, *World Economic Outlook*, Octombrie 2012.

Există autori care au identificat deja grupuri de țări având potențialul de a concura cu Brazilia, Rusia și India și chiar cu R. P. Chineză, spre exemplu *Next-11* sau *N-11* (cei 11 „urmăritori”, enumerați în ordine alfabetică: Bangladesh, Coreea de Sud, Egipt, Filipine, Indonezia, Iran, Mexic, Nigeria, Pakistan, Turcia și Vietnam) (O'Neill *et al.*, 2005), dintre care se remarcă în mod special patru din cei 11 menționați anterior: Mexic, Indonezia, Coreea de Sud și Turcia (O'Neill *et al.*, 2011). Cu toate acestea, alianța BRICS este cea mai redutabilă grupare din rândul economiilor emergente, iar China, Brazilia, India și Rusia sunt și vor fi, în continuare, cele mai puternice economii emergente ale planetei.

² Cu doi ani mai devreme decât pronostica fostul președinte brazilian, Luiz Inácio Lula da Silva (acesta afirmând că, în 2016 – anul desfășurării Jocurilor Olimpice în Brazilia –, țara sa se va număra printre cele mai puternice cinci state ale lumii).

Criza: oportunitate și, totodată, amenințare pentru țările BRICS

Analizând locul și rolul țărilor BRICS în economia globală, înainte și după apogeul crizei financiare și economice mondiale, apelând la trecerea în revistă a ierarhiilor țărilor lumii (spre exemplu în funcție de: PIB, valoarea exporturilor, fluxurile de ISD atrase), am putea afirma că unele dintre acestea au avut de profitat de pe urma „cele mai profunde crize din perioada postbelică”, potrivit studiilor elaborate de majoritatea instituțiilor și organizațiilor internaționale, precum FMI, Banca Mondială, OCDE etc. Ținând însă cont de efecte negative precum încetinirea ritmurilor de creștere a PIB, diminuarea sau frânarea ritmurilor de creștere a exporturilor și a ISD atrase (două din principalele motoare ale creșterii economiilor emergente) și a altor surse de venituri și sporirea numărului de șomeri, rezultă că recenta criză globală, ale cărei reverberații se resimt și în prezent, nu este lipsită de pericole pentru BRICS, care sunt tot mai puternic integrate în economia mondială.³

În pofida faptului că țările BRICS prezintă, în general, fundamente economice solide, nu trebuie trecute cu vederea anumite puncte slabe ale acestor economii. De pildă, inflația reprezintă o „vulnerabilitate comună” a țărilor BRICS – India fiind cea mai afectată. Identificarea celor mai adecvate măsuri de politică monetară constituie o adevărată provocare pentru autoritățile din țările BRICS, întrucât creșterea economică trebuie stimulată, dar, totodată, inflația trebuie ținută în frâu. În același timp, rata șomajului se situează la niveluri îngrijorătoare în Republica Africa de Sud. Deficitul bugetar, ca pondere în PIB, este foarte ridicat în India și Africa de Sud, iar datoria publică raportată la PIB este ridicată în India și Brazilia (peste 60%).

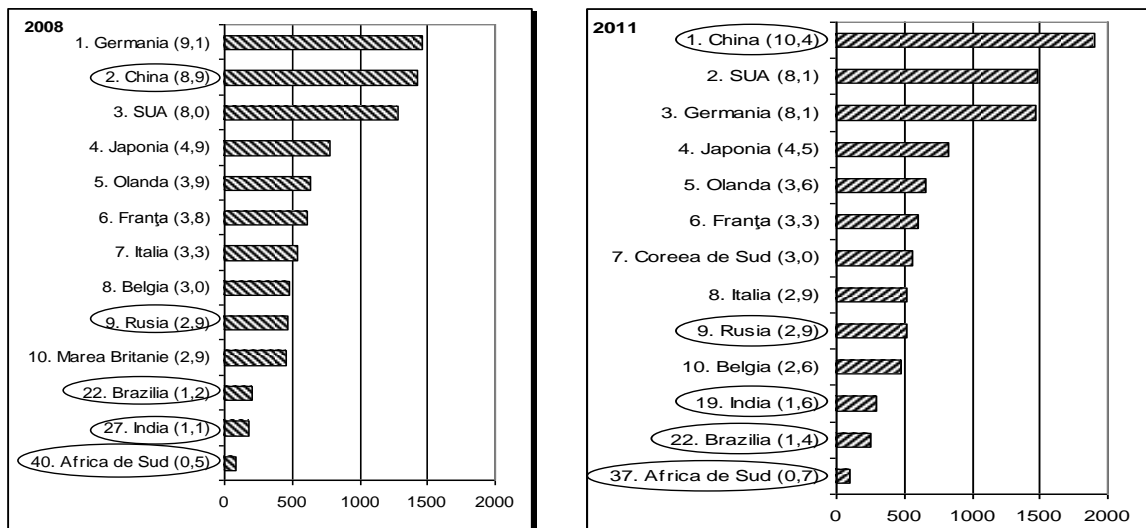
În planul comerțului internațional cu bunuri și servicii, ascensiunea rapidă a unor țări BRICS (îndeosebi China și India) în ierarhia principalilor exportatori mondiali reflectă întărirea pozițiilor competitive ale acestora și, pe cale de consecință, „oportunitatea oferită” de criza globală acestor economii, prin

³ Canalele de transmitere a efectelor crizei în aceste economii (similare cu cele din alte țări emergente dar și dezvoltate) sunt diverse, dintre acestea menționând: canalul comercial – asociat cu scăderea cererii și diminuarea prețurilor bunurilor și serviciilor exportate –, al investițiilor, al cursului de schimb, al costurilor de finanțare, cel psihologic etc. Printre sectoarele cel mai puternic afectate se numără: sectorul construcțiilor, sectoare ale industriei prelucrătoare orientate către export – îmbrăcăminte, textile, oțel, aluminiu, mașini și echipamente de transport, produse electronice și electrocasnice.

adjudecarea de cote din ce în ce mai mari în schimburile comerciale internaționale, în paralel cu reculul altor țări, în special dezvoltate.

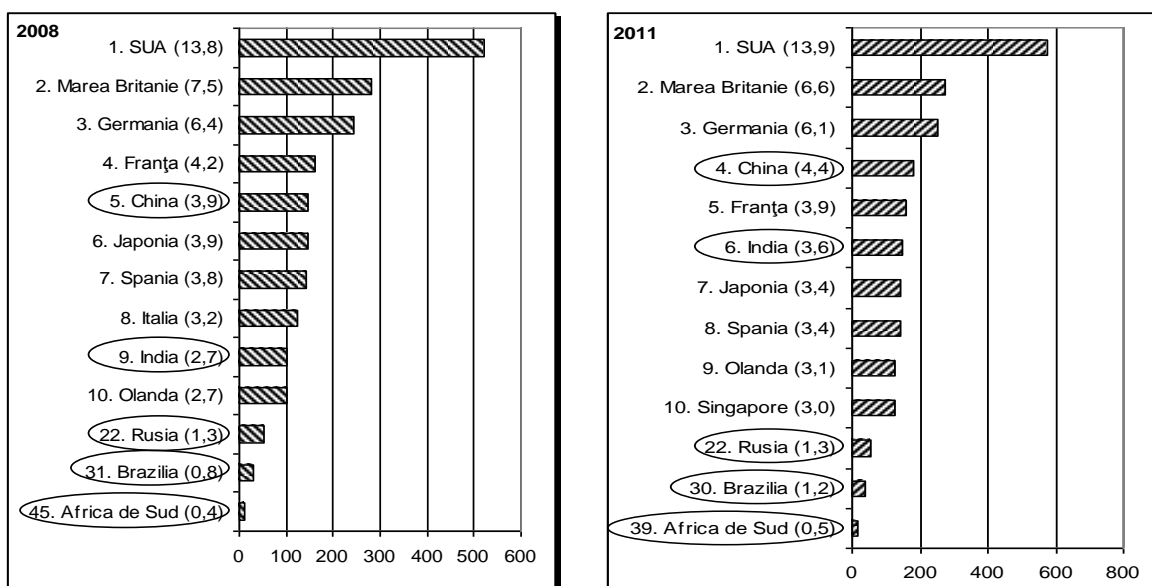
Progresele înregistrate de cea mai mare economie asiatică sunt evidențiate deopotrivă în rapoarte ale organizațiilor internaționale și în studii recente (Oehler-Șincai, 2012b, p. 13). China a devansat în 2009 Germania și a reușit să devină lider în ierarhia principalilor exportatori de bunuri – poziție pe care și-o adjudecă în continuare. În prezent, China este principalul exportator de servicii în rândul țărilor emergente, ocupând locul patru în clasamentul mondial al celor mai activi exportatori de servicii.

Graficul 2: Țările BRICS în ierarhia principalilor exportatori de bunuri la nivel mondial în 2008 și 2011, în miliarde dolari (în paranteză, ponderile în exporturile globale, în %)

Sursa: Elaborat de autor, pe baza datelor OMC (2009) și OMC (2012).

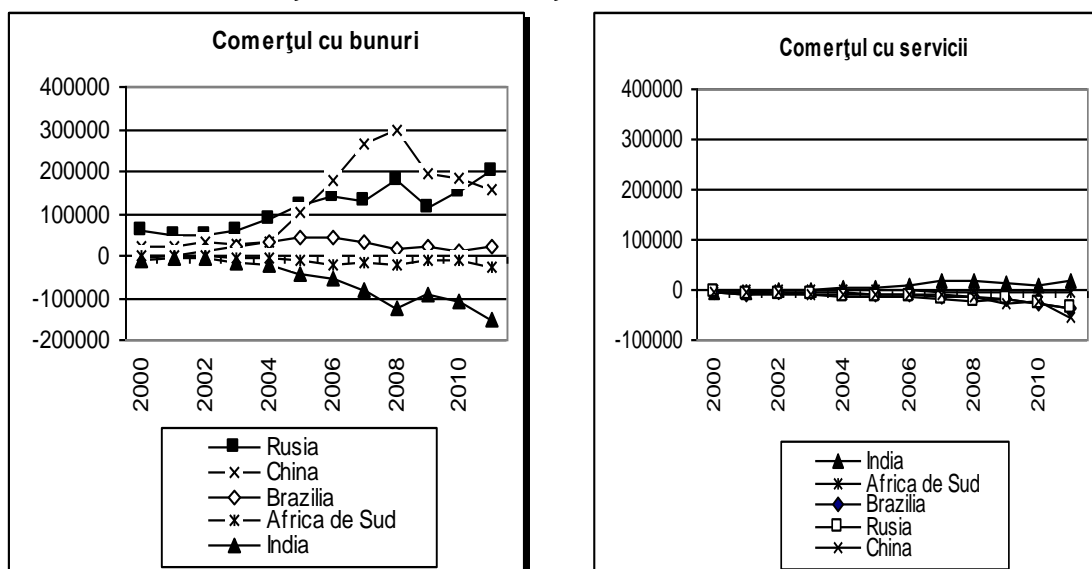
Graficul 3: Țările BRICS în ierarhia principalilor exportatori de servicii la nivel mondial în 2008 și 2011, în miliarde dolari (în paranteză, ponderile în exporturile globale, în %)

Sursa: Elaborat de autor, pe baza datelor OMC (2009) și OMC (2012).

Dintre țările BRICS, doar China, Rusia și Brazilia marchează balanțe excedentare ale comerțului cu bunuri și numai India înregistrează balanțe excedentare ale comerțului cu servicii. Trebuie subliniat că schimburile comerciale cu servicii ale țărilor BRICS cu restul lumii sunt situate la un nivel valoric cu mult inferior față de cel al fluxurilor de bunuri.

Graficul 4: Balanțele comerciale ale țărilor BRICS, 2000-2011, în milioane dolari

Sursa: Elaborat de autor, pe baza datelor OMC (2012), OMC (2011), OMC (2010).

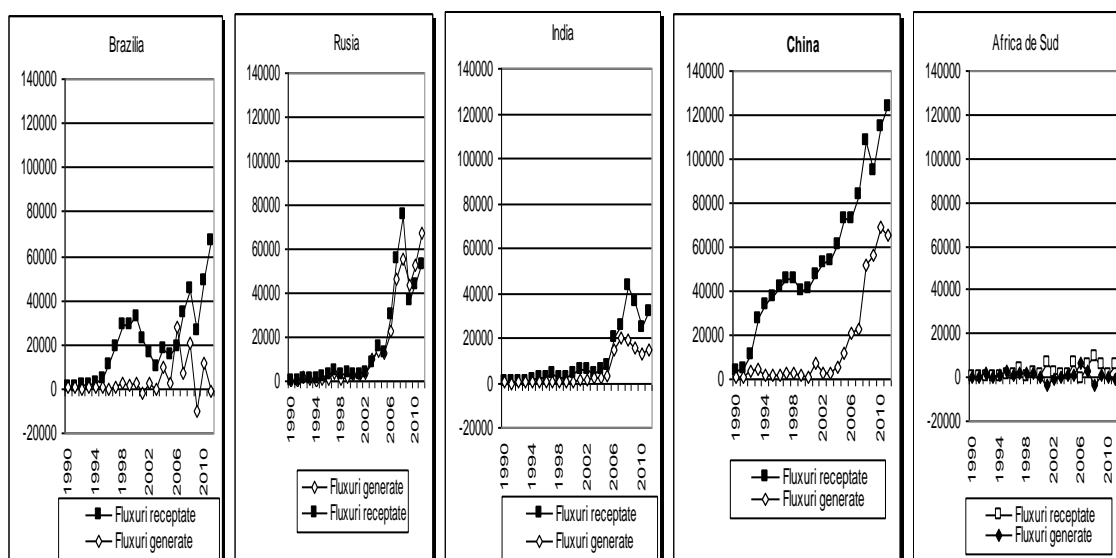
În ceea ce privește **soldul balanței schimburilor comerciale cu bunuri**, datele OMC indică faptul că, în 2011, excedentul Rusiei (199 miliarde dolari) a depășit pentru prima dată surplusul Chinei (156 miliarde dolari). Excedentul înregistrat de China se află pe o pantă descrescătoare din 2009, în timp ce soldul pozitiv al balanței Rusiei, explicat prin evoluția exporturilor de țiței și alte materii prime, a depășit în 2011 maximum anterior (de aproape 180 miliarde dolari în 2008). Brazilia a înregistrat în 2011 un excedent al balanței comerciale a bunurilor de aproximativ 19 miliarde dolari (nivel superior față de cel din 2010, însă mult mai redus în comparație cu excedentele record din perioada 2003-2007, de „boom” al prețurilor la produsele de bază). În același an, deficitul comercial al Indiei s-a adâncit (de la 107 miliarde dolari la 154 miliarde dolari), iar cel al Republicii Africa de Sud s-a dublat (de la 12 miliarde dolari la 25 miliarde dolari).

Pe parcursul crizei financiare și economice mondiale, țările BRICS (în special China și Rusia) și-au consolidat **poziția de investitori globali**. Aspru criticați și chiar considerați o „amenințare” la adresa securității naționale în economii dezvoltate precum SUA, „campionii naționali” din țările cu un „sistem capitalist de comandă” (a se citi China și Rusia) dispun de forța financiară necesară achiziționării de active strategice peste hotare, cu atât mai mult cu cât valoarea acestor active a scăzut ca urmare a crizei. De pildă, pentru a veni în sprijinul investitorilor chinezi (în mare parte companii de stat, care au o pondere de aproximativ 80% în ISD chineze), autoritățile au înființat încă din 2007 *Fondul suveran de investiții* (China Investment Corporation). De altfel, autoritățile chineze au declarat în repetate rânduri că o parte a rezervei valutare va fi utilizată pentru a sprijini companiile de stat să achiziționeze astfel de active strategice (Financial Times, Xinhua, China Daily 2012). China este pe primul loc în ierarhia țărilor lumii în funcție de valoarea rezervei valutare (aproape 3300 miliarde dolari în toamna anului 2012), fiind urmată la mare distanță de state precum Japonia (circa 1270 miliarde dolari), Arabia Saudită (590 miliarde dolari), Rusia (circa 520 miliarde dolari), Elveția (450 miliarde dolari), Brazilia (aproximativ 380 miliarde dolari), Coreea de Sud (peste 310 miliarde dolari) și India (300 miliarde dolari) (Bloomberg, Reuters 2012).

În timp ce ISD ale Rusiei sunt orientate cu preponderență către achiziționarea de active strategice în domeniul energetic din aval, printre motivațiile de bază ale companiilor chineze care investesc în străinătate se numără accesul la o mare varietate de resurse naturale. După cum arată datele UNCTAD,

majoritatea proiectelor de investiții chineze în afara țării sunt orientate către resurse. Totodată, numeroase sunt și proiectele care vizează accesul la tehnologii și deschiderea de centre de cercetare-dezvoltare-inovare în amplasamente-cheie și accesul la mărci de renume (Huawei Technologies, ZTE Corporation, Lenovo Group Ltd.). *Așadar, ISD efectuate de țările BRICS în străinătate se conturează tot mai evident ca un nou motor al creșterii lor economice și al inovării. Trebuie, totuși, subliniat că nivelul fluxurilor de ISD receptate de China și India este mult mai ridicat decât cel al fluxurilor generate de CTN din aceste țări și doar în cazul Rusiei, Braziliei și Africii de Sud fluxurile de ISD generate depășesc în anumiți ani fluxurile receptate.*

Graficul 5: Fluxurile de ISD generate și receptate de țările BRICS, 1990-2011, în milioane dolari

Sursa: Grafic elaborat de autor, pe baza datelor UNCTAD, 2012.

Referindu-ne la **fluxurile de ISD atrase de țările BRICS în ultimii ani**, trebuie subliniat că, în 2008, valorile acestora au atins noi maxime.⁴ În schimb, în 2009, fluxurile de ISD atrase de fiecare țară BRICS în parte s-au diminuat, pe fondul crizei financiare și economice mondiale. Din 2010, fluxurile de ISD atrase de China, Brazilia și Rusia au reintrat pe făgașul creșterii rapide, iar în 2011 și fluxurile de ISD receptate de India și Africa de Sud s-au înscris pe o pantă ușor ascendentă. La nivelul anului 2011, potrivit datelor UNCTAD, fluxurile de ISD atrase de China și Brazilia au atins maxime istorice (aproape 124 miliarde dolari și, respectiv, 67 miliarde dolari). Totuși, nu trebuie trecute cu vederea unele amenințări specifice.

⁴ China: aproximativ 108 miliarde dolari, Rusia: circa 75 miliarde dolari, Brazilia: 45 miliarde dolari, India: 43,4 miliarde dolari, Africa de Sud: circa 9 miliarde dolari (UNCTAD, 2012).

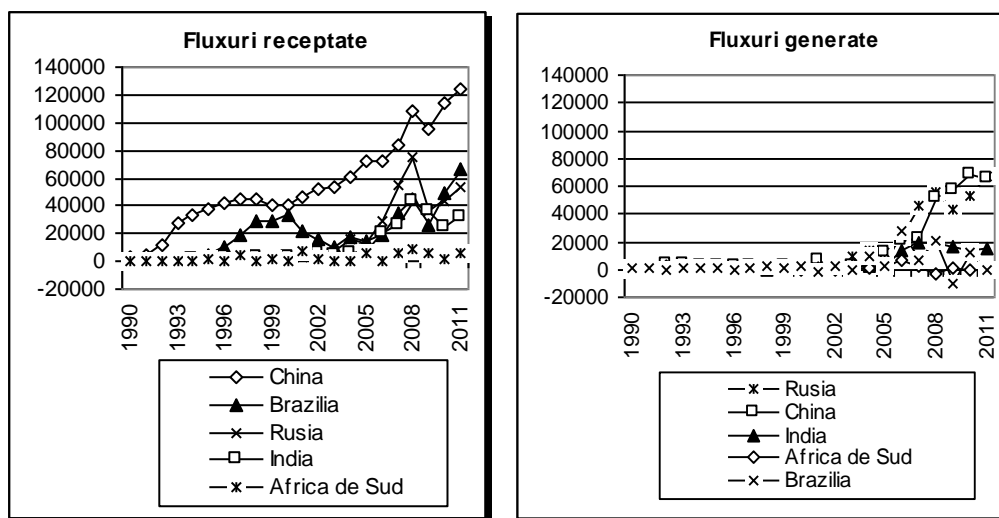
Spre exemplu, China concurează deja cu rivali asiatici, unde costul forței de muncă este mai scăzut. O astfel de „primejdie” este, însă, mult diminuată prin mutarea capacităților productive din sectoare intensive în forță de muncă spre centrul și vestul Chinei, concomitent cu dezvoltarea infrastructurii acestor regiuni.

De altfel, rezultatele sondajului de opinie „Perspectivele investițiilor internaționale 2012-2014”⁵ evidențiază că, în ierarhia celor mai „promițătoare” țări gazdă pentru ISD în perioada 2012-2014, China este plasată în continuare pe primul loc, fiind urmată de SUA, India (menținerea poziției a treia), Indonezia, Brazilia (locul 5, comparativ cu 4 deținut anterior). Rusia, la egalitate cu Germania și Thailanda, apare abia pe locul al optulea în această ierarhie, în scădere cu 3 poziții. Africa de Sud a intrat pentru prima dată în lista economiilor cu un potențial ridicat de a atrage investiții externe, direct pe locul 14, la egalitate cu Olanda și Polonia (UNCTAD, 2012, p. 22).

În ceea ce privește Federația Rusă, considerăm că recenta sa aderare la OMC va avea implicații directe nu doar în sfera comerțului (prin diminuarea treptată a barierelor din calea schimburilor comerciale), ci și în cea a serviciilor, datorită reducerii restricțiilor impuse în sfera ISD la o serie de sectoare (bancar, de asigurări, servicii de afaceri, telecomunicații și distribuție). Totodată, experții internaționali apreciază că aderarea Rusiei la OMC va contribui la sporirea încrederii investitorilor în mediul său de afaceri (Oehler-Șincai, 2012b, p. 17).

⁵ Efectuat de experții UNCTAD în rândul investitorilor majori și generând 174 de răspunsuri validate din partea managerilor CTN.

Graficul 6: Fluxurile de ISD atrase și generate de țările BRICS, 1990-2011, în milioane dolari

Sursa: Grafic elaborat de autor, pe baza datelor UNCTAD, 2012.

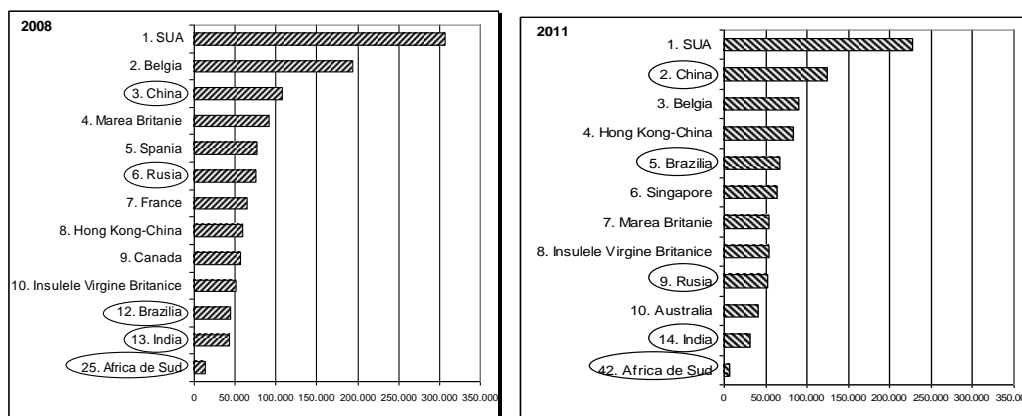
Comparând ierarhiile țărilor și teritoriilor lumii ținând cont de nivelul fluxurilor de ISD atrase în 2008 și 2011, se remarcă ascensiunea Chinei⁶ și a Braziliei, regresul ușor al Rusiei și Indiei și reculul puternic al Africii de Sud.

China și-a sporit ponderea în totalul fluxurilor de ISD atrase la nivel mondial de la 6% în 2008 la 8,1% în 2011, iar Brazilia de la 2,5% la 4,4% în aceeași perioadă, în timp ce Rusia, India și Republica Africa de Sud și-au diminuat cotele în totalul ISD receptate în plan global. Comparând media ISD atrase în perioada 2000-2011 de țările BRICS și SUA, se remarcă menținerea unui decalaj substanțial, atât între SUA și economiile emergente ale grupării, cât și între acestea din urmă. SUA au atras în perioada menționată fluxuri de ISD având o valoare medie anuală de peste 180 miliarde dolari, în timp ce grupul BRICS a atras în aceeași perioadă o valoare medie anuală a ISD atrase de 157 miliarde dolari. La nivelul BRICS, cea mai mare contribuție a avut-o China (77 miliarde dolari), urmată la mare distanță de: Brazilia (aproape 30 miliarde dolari), Rusia (28 miliarde dolari), India (aproximativ 18 miliarde dolari) și Africa de Sud (numai 4 miliarde dolari). Graficul următor evidențiază faptul că decalajele dintre SUA și statele BRICS s-au redus vizibil în 2011 comparativ cu 2008 și, în același timp, acestea din urmă au

⁶ Procesul de intensificare a investițiilor în China este însoțit de diminuarea treptată a atractivității regiunii administrative speciale Hong Kong-China, pe măsură ce politica investițională chineză devine mai permisivă. În prezent, principalul investitor în China este Hong Kong-China, iar aceeași regiune administrativă specială reprezintă principala destinație a ISD chineze.

câștigat noi poziții mai avantajoase în ierarhia mondială. De altfel, începând din 2009, valoarea cumulată a fluxurilor de ISD atrase de țările BRICS a depășit în fiecare an valoarea fluxurilor de ISD atrase de SUA.

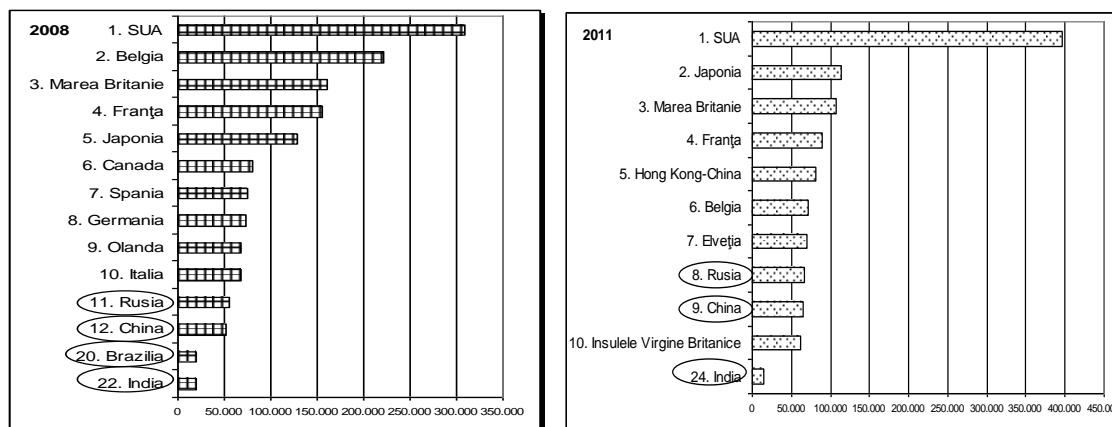
Graficul 7: Țările BRICS în ierarhia țărilor și teritoriilor lumii în funcție de nivelul fluxurilor de ISD atrase în 2008 și 2011, în milioane dolari

Sursa: Grafic elaborat de autor, pe baza datelor UNCTAD, 2012.

La nivelul fluxurilor de ISD generate, economiile emergente, inclusiv BRICS, au de parcurs o cale și mai lungă pentru a putea fi considerate concurenți „de temut” ai țărilor dezvoltate. Totuși, după cum se poate remarca în graficul următor, China și Rusia au câștigat fiecare câte trei poziții în numai trei ani.

Graficul 8: Țările BRICS în ierarhia țărilor și teritoriilor lumii în funcție de nivelul fluxurilor de ISD generate în 2008 și 2011, în milioane dolari

Notă: Valoarea fluxurilor de ISD generate de Republica Africa de Sud a fost negativă în 2008 și în 2011, iar cea a fluxurilor generate de Brazilia a fost negativă în 2011.

Sursa: Grafic elaborat de autor, pe baza datelor UNCTAD, 2012.

Trebuie subliniat că țările BRICS continuă să dețină ponderi modeste atât în stocurile de ISD receptate, cât mai ales în stocurile de ISD generate, ceea ce se reflectă și asupra pozițiilor deținute în ierarhiile statelor și teritoriilor lumii ținând cont de stocurile de ISD (la nivelul stocurilor de ISD receptate: 7. China, 8. Brazilia, 15. Rusia, 22. India, 34. Africa de Sud, iar în planul stocurilor de ISD generate: 15. China, 16. Rusia, 23. Brazilia, 29. India, 32. Africa de Sud). Aceasta vine în sprijinul aserțiunii că țările BRICS au început procesul de integrare în economia mondială mai târziu comparativ cu țările dezvoltate ale lumii.

Motoare ale creșterii economice în țările BRICS

Concentrarea guvernelor din țările BRICS asupra creșterii economice este cu atât mai stringentă, cu cât orice încetinire a ritmului de creștere a PIB se reflectă nefavorabil asupra populației prin intensificarea șomajului, fenomen ce atrage după sine multe alte efecte negative. Într-adevăr, Rusia, Brazilia și Africa de Sud au trecut rapid peste episodul de recesiune din 2009, China și India au continuat să înregistreze ritmuri robuste de creștere economică, însă în 2012, se remarcă încetinirea puternică a ritmurilor de creștere a PIB în toate cele cinci economii analizate.

Aceasta demonstrează că economiile emergente nu au reușit să se „decupleze” de economia mondială, ci sunt puternic afectate de conjunctura economică nefavorabilă din SUA și UE (în special Zona euro). De altfel, UE, ca entitate, reprezintă principalul partener comercial al țărilor BRICS, iar reintrarea în recesiune a mai multor economii dezvoltate din Zona euro (Portugalia, Italia, Spania, Cipru, Slovenia, Olanda) și încetinirea ritmului de creștere economică în alte economii majore (spre exemplu, Germania), asociate cu diminuarea cererii de consum de pe Piața internă afectează evoluția exporturilor BRICS. *Mai trebuie subliniat că încetinirea ritmului de creștere economică a Chinei și scăderea cererii pe cea mai mare piață a lumii⁷ au repercusiuni și asupra Braziliei, Rusiei, Indiei și Africii de Sud, pentru care aceasta este un partener comercial de prim rang.*

Pe parcursul crizei financiare și economice mondiale, autoritățile și companiile, deopotrivă de stat și private și-au concentrat din ce în ce mai mult atenția asupra piețelor interne, cu o mare capacitate de absorbție. *Fără a renunța*

⁷ Cea mai mare piață a lumii în termeni de populație.

la exporturi și ISD ca motoare ale creșterii economice, factorii de decizie de la nivel macro și microeconomic au înțeles că cererea internă constituie o sursă complementară de creștere. **Spre deosebire de majoritatea țărilor dezvoltate, în care recurgerea la măsuri de austeritate a reprezentat regula ultimilor ani, în țările BRICS s-a apelat frecvent la măsuri de stimulare a economiei.** Acest lucru a fost posibil întrucât, față de crizele anterioare, economiile emergente au intrat în criza globală de pe poziții macroeconomice și financiare mult mai puternice. De altfel, criza financiară și economică mondială a izbucnit în momentul considerat de experți drept „cel mai prosper” pentru economiile emergente (Quadros, 2008, p. 21).

Totodată, experții internaționali apreciază că măsurile anti-ciclice (inclusiv cele de politică fiscală) adoptate în țările emergente au fost mult mai ample și numeroase în 2008-2010 și în perioada care a urmat, decât în trecut (Brahmbhatt & Canuto, 2012, Canuto, 2010).

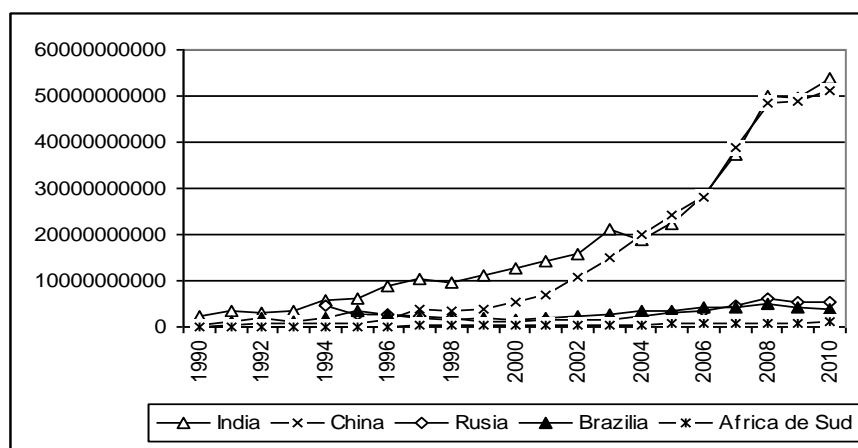
Măsurile generale din sfera politicii fiscale și chiar monetare au fost combinate cu soluții specifice, sectoriale (spre exemplu, cele din industria auto, cele de dezvoltare a infrastructurii, cele de stimulare a exporturilor etc.). Unele dintre aceste măsuri au reușit chiar să atenueze efectele negative ale crizei globale în plan social. De pildă, dezvoltarea infrastructurii rurale din China a permis lucrătorilor migranți⁸ rămași fără locuri de muncă în centrele urbane să revină și să își poată câștiga existența în ținuturile natale.

În fine, în unele țări BRICS se conturează o altă sursă de majorare a veniturilor populației și, implicit, a sporirii puterii de cumpărare (deci a cererii interne). În perioada 2000-2010, se remarcă majorarea substanțială a valorilor **remiterilor cetățenilor chinezi și indieni din străinătate**, acestea depășind în 2008-2010 nivelul de 50 miliarde dolari. De altfel, ținând cont de valoarea absolută a remiterilor, India și China se situează pe primele două locuri în ierarhia mondială a țărilor beneficiare de remiteri ale populației din străinătate. Deși analizele actuale privind efectul remiterilor conaționalilor din străinătate asupra economiilor chineză și indiană nu sunt exhaustive, considerăm că *aceste fluxuri, situate pe o pantă ascendentă, pot fi considerate drept un motor suplimentar al*

⁸ Migrația populației chineze în interiorul țării (din mediul rural în mediul urban, din regiunile centrale și vestice către regiunile estice) este un fenomen de mare amploare în China. Estimată la peste 250 milioane de persoane în 2011, populația migrantă reprezintă aproximativ 50% din forța de muncă la nivelul R. P. Chineze. În populația migrantă sunt incluse atât persoanele care nu au drept de rezidență în locul unde muncesc (populația flotantă), cât și cele cu drept de rezidență (China Daily, 2012).

creșterii economice, în special pentru India și China, dar și pentru celelalte țări BRICS. Fără a intra în analiza efectelor de antrenare generate asupra ansamblului economiei, merită subliniat faptul că, în prezent, valoarea remiterilor cetățenilor indieni din străinătate depășește cu mult nivelul fluxurilor de ISD atrase anual de India. În schimb, pentru China, Brazilia și Rusia, fluxurile de ISD receptate devansează cu mult valoarea remiterilor conaționalilor din străinătate.

Graficul 9: Remiterile conaționalilor din străinătate la nivelul țărilor BRICS, 1990-2010, în dolari

Sursa: Elaborat de autor, pe baza datelor Băncii Mondiale, 2012.

Concluzii privind „noua cale de creștere” a țărilor BRICS

Prezenta analiză a adus în prim-plan două procese notabile, rezultate în urma crizei financiare și economice mondiale: pe de o parte, sporirea rolului țărilor emergente (și mai ales al Chinei, Braziliei, Rusiei și Indiei) în economia mondială, iar pe de altă parte, reconfigurarea modelelor de dezvoltare ale țărilor BRICS.

Deși Rusia, Brazilia și Africa de Sud au trecut rapid peste episodul de recesiune din 2009, iar China și India au continuat să înregistreze ritmuri robuste de creștere economică, în schimb, în 2012, se remarcă încetinirea puternică a ritmurilor de creștere a PIB în toate cele cinci economii analizate. Aceasta demonstrează că economiile emergente nu au reușit să se „decupleze” de economia mondială, ci sunt puternic afectate de conjunctura economică nefavorabilă din SUA și UE (în special Zona euro). Totodată, încetinirea ritmului de creștere economică a Chinei și scăderea

cererii pe această piață au repercusiuni și asupra Braziliei, Rusiei, Indiei și Africii de Sud, pentru care aceasta este un partener comercial de prim rang.

Concentrarea guvernelor din țările BRICS asupra creșterii economice este cu atât mai stringentă, cu cât încetinirea ritmului de creștere a PIB se reflectă nefavorabil asupra populației prin intensificarea șomajului, fenomen ce atrage după sine multe alte efecte negative. Din rândul țărilor analizate, cea mai ridicată rată a șomajului se înregistrează în Republica Africa de Sud, ceea ce a determinat lansarea programului „Noua cale a creșterii”, domeniile considerate prioritare pentru crearea de noi locuri de muncă fiind: dezvoltarea infrastructurii, agricultura, industria minieră, industria prelucrătoare, economia „verde” și turismul.

În perioada 2008-2011, se remarcă ascensiunea rapidă a unor țări BRICS, îndeosebi a Chinei și Indiei, în ierarhia principalilor exportatori mondiali, consolidarea poziției de investitori globali, în special în cazul Chinei și Rusiei, atragerea de fluxuri remarcabile de ISD de către China și Brazilia. ISD efectuate de țările BRICS în străinătate se conturează tot mai pregnant ca un nou motor al creșterii lor economice și al inovării. În același timp, în India și China se evidențiază o sursă majoră de sporire a veniturilor populației și, implicit, a creșterii puterii de cumpărare, și anume remiterile conaționalilor din străinătate.

Aceste evoluții pozitive au avut, însă, loc, așa cum arătam mai devreme, concomitent cu încetinirea ritmurilor de creștere a PIB dar și cu diminuarea sau frânarea ritmurilor de creștere a exporturilor și a ISD atrase (două din principalele motoare ale creșterii economiilor emergente) și a altor surse de venituri și sporirea numărului de șomeri. La acestea se adaugă unele amenințări specifice, cum ar fi, spre exemplu, cazul Chinei, care concurează deja cu rivali asiatici, unde costul forței de muncă este mai scăzut.

Misiunea guvernelor din această perioadă este cu atât mai dificilă cu cât, pe de o parte, trebuie ținută în frâu majorarea prețurilor, iar pe de altă parte trebuie evitată frânarea prea accentuată a creșterii economice.

Pe parcursul crizei financiare și economice mondiale, autoritățile și companiile, deopotrivă de stat și private, și-au concentrat din ce în ce mai mult atenția asupra piețelor interne, cu o mare capacitate de absorbție. Fără a renunța la exporturi și ISD ca motoare ale creșterii economice, factorii de decizie de la nivel macro și microeconomic au înțeles că cererea internă constituie o sursă complementară de creștere.

Spre deosebire de majoritatea țărilor dezvoltate, în care recurgerea la măsuri de austeritate a reprezentat regula ultimilor ani, în țările BRICS s-a apelat frecvent la măsuri de stimulare a economiei. Acest lucru a fost posibil întrucât, spre deosebire de crizele anterioare, economiile emergente au intrat în criza globală de pe poziții macroeconomice și financiare mult mai puternice. De altfel, criza financiară și economică mondială a izbucnit în momentul considerat de experți drept „cel mai prosper” pentru economiile emergente.

Măsurile generale de stimulare a economiei din sfera politicii fiscale și chiar monetare au fost combinate cu soluții specifice, sectoriale (spre exemplu, cele din industria auto, cele de dezvoltare a infrastructurii, cele de stimulare a exporturilor etc.). Unele dintre aceste măsuri au reușit chiar să atenueze efectele negative ale crizei globale în plan social. De pildă, dezvoltarea infrastructurii rurale din China a permis lucrătorilor migranți rămași fără locuri de muncă în centrele urbane să revină și să își poată câștiga existența în ținuturile natale. Totodată, dezvoltarea infrastructurii din centrul și vestul Chinei permite mutarea capacităților productive din sectoare intensive în forță de muncă din est către regiuni unde costul forței de muncă este mai scăzut, ceea ce determină menținerea pe termen lung a atractivității Chinei ca destinație de prim rang pentru ISD.

De altfel, dezvoltarea infrastructurii prin proiecte de investiții publice este folosită de guvernele din țările BRICS (mai puțin India, care se confruntă cu un nivel ridicat al deficitului bugetar, raportat la PIB) drept unul dintre mijloacele primordiale de impulsioneare a creșterii economice și a creării de noi locuri de muncă.

Așadar, pentru țările BRICS, alături de motoare ale creșterii economice precum exporturile și ISD atrase, în ultima perioadă se conturează tot mai pregnant motoare complementare, precum: cererea internă (impulsionată și de nivelul ridicat al remiterilor conaționalilor din străinătate), realizarea de investiții peste hotare, stimularea inovării și dezvoltarea infrastructurii.

Bibliografie:

1. Brahmabhatt, Milan, & Canuto, Otaviano (2012, October). *Fiscal Policy for Growth and Development*, Economic Premise, No. 91.
2. Canuto, Otaviano (2010, Aprilie 6 - 8). *From Crisis Management to Long Term Growth Drivers: Perspectives from Brazil*. Moscow. The 11th International Academic Conference on Economic and Social Development,
3. International Monetary Fund. (2012). *World Economic Outlook Database*. Bază de date accesată la data de 10 octombrie 2012, disponibilă la <http://www.imf.org/external/data.htm>.
4. Oehler-Șincai, I. M. (2012a, iunie). *Evoluția conjuncturii economice pe ansamblul țărilor BRICS*. Anuar Institutul de Economie Mondială. pp. 140-147.
5. Oehler-Șincai, I. M. (2012b, septembrie). *Evoluții și perspective ale schimburilor comerciale și de ISD dintre UE și țările BRIC*. Studiu de caz: România și țările BRIC. Lucrare elaborată în cadrul proiectului „Studii postdoctorale în economie: program de formare continuă a cercetătorilor de elită – SPODE”.
6. O’Neill, J. (2001, November 30). *Building Better Global Economic BRICS* (Global Economics Paper No. 66.). Goldman Sachs.
7. O’Neill, J. et al. (2005, December). *How Solid are the BRICS* (Global Economics Paper no. 134). London, Goldman Sachs., disponibil la adresa: <http://www.henley.reading.ac.uk/web/FILES/henleybusinessschool/alumniGoldmanSachsNextEleven1205.pdf>.
8. O’Neill, J. et al. (2011, January). *It is Time to Re-define Emerging Markets*. (Strategy Series). London, Goldman Sachs., disponibil la adresa: <http://www.ivci.com.tr/Uploads/GoldmanSachsTurkeyBRIC.pdf>.
9. Poladian, S. et al. (2012, noiembrie). *Modificări structurale în economia mondială ca efect al crizei financiare și economice. Analiza modelelor de dezvoltare economică a statelor lumii prin prisma rezistenței față de situațiile de criză*. Academia Română, Institutul de Cercetări Economice, IEM, pp.
10. Quadros, R. (2008, November). *Implications of the Global Financial Crisis for the Brazilian Economy*, în *Voices from the South – The Impact of the Financial Crisis on Developing Countries* (pp. 21-22.), Institute of Development Studies.
11. The World Bank (2012). Bază de date privind remiterile din străinătate, disponibilă la <http://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>, accesată la data de 6 noiembrie 2012.
12. World Trade Organization. (2012). *World Trade Report 2012, Trade and Public Policies; a Closer Look at Non-tariff Measures in the 21st Century*. Geneva, Disponibil la <http://www.wto.org/english/res e/booksp e/anrep e/world trade report12 e.pdf>
13. World Trade Organization. (2011). *International Trade Statistics 2011*. Geneva. Disponibil la: <http://www.wto.org/english/res e/statis e/its2011 e/its2011 e.pdf>
14. World Trade Organization. (2010). *International Trade Statistics 2010*. Geneva. Disponibil la: <http://www.wto.org/english/res e/statis e/its2010 e/its2010 e.pdf>
15. World Trade Organization. (2009). *International Trade Statistics 2009*. Geneva. Disponibil la: <http://www.wto.org/english/res e/statis e/its2009 e/its2009 e.pdf>